

Освіта ХХІ століття

Формування громадянсько-патріотичних цінностей гімназистів у контексті дослідно-експериментальної роботи навчального закладу

Світлана МЕЛЬНИК,

директор Одеського навчально-виховного комплексу «Гімназія №7 – спеціалізована школа І ступеня з поглибленим вивченням англійської мови» Одеської міської ради Одеської області, заслужений працівник освіти України,

Олена САБЛУКОВА,

заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель вищої категорії, старший учитель,

Любов ГОВОРОВА,

заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель вищої категорії, старший учитель,

Валентина ОБODOVСЬКА,

учитель історії, вчитель вищої категорії, вчитель-методист

від чиновників і влади, й тих, хто байдужий до долі держави і не прагне її поступу.

Осмилюючи жертвність українців заради своєї Батьківщини в ХХІ ст., шукаємо відповіді на запитання: що спонукає молоде покоління стати на її захист в лиху годину? Саме «оновлений» патріотизм дає новий імпульс духовному оздоровленню народу, формування громадянського суспільства, трансформування громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, піднімає національну самосвідомість [1].

Виховання почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнано проблемами загальнодержавного масштабу. У глобалізованому світі третього тисячоліття шанс на успіх України пов'язаний із ефективною реалізацією її людського потенціалу. В європейському світогляді інтелект, освіта, професійний досвід, соціальна мобільність, беззаперечно, визнаються значущою складовою національного багатства та основним ресурсом соціально-економічного розвитку.

Зважаючи на європейський вибір, Україна започатковує процес змін, поділяючи основні ідеї та принципи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини, її прагнення жити і творити в гармонії з власними переконаннями, цінностями суспільства та природою.

Драматичні для України події останніх трьох років: Революція Гідності, а потому і збройний конфлікт на Сході, внесли певні корективи в повсякденне життя. Суспільство вчиться жити в нових умовах – умовах воєнної загрози. Ці обставини розділили його на тих, хто заради збереження державності буде прагнути перетворити Україну на квітучу, прогресивну країну, хто розуміє, що поліпшення залежить від кожної конкретної людини, а не лише

Актуальність цієї проблематики визначається потребами сучасного етапу розвитку українського суспільства, зокрема, необхідністю розгляду важливої педагогічної проблеми – виховання людини-громадянина, насамперед як члена громадянського суспільства, спираючись на історичне коріння та соціокультурні і педагогічні традиції [4].

Нині патріотизм є складовою стратегії держави, оскільки від громадянської позиції залежать соціально-політична та економічна стабільність і гідне місце країни в цивілізованому світі.

Особистість, віддана ідеям демократії та громадянського суспільства, нині визнається основною його цінністю. Життя вимагає від неї не лише громадянської активності, а й усвідомлення власної ролі та значення у житті суспільства, відповідальної дії згідно з власними переконаннями і цінностями. За висновками науковців, намагання звільнитися від спадщини тоталітаризму в економіці, політиці та національній самосвідомості не мають в Україні бажаного успіху, зокрема, й через несформованість у суспільстві системи цінностей, моделей та зразків поведінки, характерних для демократичної політичної культури [3].

Посилення виховної функції освіти, формування громадянськості, працелюбності, моральності, поваги до прав і свобод людини, любові до Батьківщини, сім'ї під час навчально-виховного процесу – найважливіший аспект державної політики у сфері освіти. Нині громадянсько-патріотичне виховання на засадах компетентнісного підходу є предметом дослідження І.Єрмакова, О.Пометун, В.Серікова, Л.Сохань, О.Сухомлинської, І.Тараненка, Л.Хоружої.

Поняття та шляхи формування громадянської компетентності учнів проаналізовано у працях Р.Далія, В.Зікратова, Х.Мюнклера, О.Пометун, Е.Слабунової. Дослідники обґрунтували можливість ефективного використання міжпредметного підходу у формуванні громадянської компетентності.

За визначенням відомого вченого, академіка, директора Інституту проблем виховання НАПН України І.Д. Бега, «патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею» [2]. Як зазначає науковець К.І. Чорна, патріотизм – складне і багатогранне поняття, один із найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя. На особистісному рівні патріотизм є пріоритетною стійкою характеристикою людини, що виявляється в її свідомості, моральних ідеалах і цінностях, реальній поведінці та вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Виявляється не лише в незвичайних ситуаціях, а й у повсякденному виконанні особистістю своєї роботи, корисної і людині, і суспільству. Отже, суб'єктом – носієм патріотизму є сама людина. Завдяки її творчій праці,

любві, відданості розвивається почуття патріотизму [5].

Тож бути патріотом – означає духовно піднятися, усвідомити в Батьківщині безумовну цінність, що об'єктивно їй притаманна, приєднатися до неї розумом і почуттями. Водночас патріотизм передбачає відкриття в самому собі беззастережної відданості Батьківщині, здатність безкорисно радіти її успіхам, вдосконалювати її, служити їй, поєднавши свою долю з нею. З огляду на зазначене, **критеріями патріотизму є:**

- любов, вірність і служіння Батьківщині;
- турбота про забезпечення цілісності та суверенітету України;
- піклування про її розвиток на шляху національного відродження;
- сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті.

Саме тому, коли в Україні реально постала загроза національній безпеці, патріотизм виявився у готовності служити Батьківщині, стати на її захист, у визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими. Таке розуміння патріотизму є базовим для усвідомлення сутності цього феномена в умовах розбудови правової держави та становлення ринкової економіки.

Прикро, що розвиток патріотичних почуттів і переконань у молодого покоління так і не відбувся на рівні держави послідовно й переконливо, не був беззастережною моральною потребою впродовж 25 років незалежності України.

Колектив гімназії №7 – єдиної в Одесі з українською мовою викладання – сподівається, що така вагома обставина, як збройний конфлікт, врешті підштовхне педагогів Сходу і Півдня рішуче спрямувати педагогічну діяльність на вдосконалення системи національно-патріотичного виховання.

Патріотизм передбачає знання своєї «малої Батьківщини», любов до неї. Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість. Саме це допоможе перетворити почуття в конкретні справи та вчинки на користь Батьківщини й держави. Адже патріот – це не той, хто говорить красиві слова про Україну, прикрашає дійсність, а той, хто бачить труднощі, помилки, нерозв'язані проблеми, розуміє соціально-політичну ситуацію в країні та світі, проте не панікує, готовий долати труднощі, пов'язати свою долю з долею Вітчизни. Патріот – це той, хто в нинішніх складних умовах сприяє розбудові демократичної правової держави.

Серйозною перешкодою на шляху реалізації громадянської освіти та виховання є розрив між теоретичними знаннями та повсякденною соціальною практикою. Недостатньо уваги звертається на формування таких компонентів громадянської культури, як особиста відповідальність та громадянська мужність, без яких знання про демократію не наповнюють емоції зростаючої особистості, не стимулюють бажання виступати активним суб'єктом свого життя і долі держави.

Українська гімназія №7 м. Одеси, маючи багаторічний досвід упровадження ефективних виховних систем і технологій, використовує потенціал громадянської освіти з метою досягнення якісно нових результатів у духовно-моральному, патріотичному, трудовому, художньо-естетичному, екологічному вихованні зростаючого покоління.

Колектив неодноразово представляв на конкурсах різних рівнів свої проекти: «Школа здоров'я», «Школа соціального партнерства», «Школа майбутнього», «Школа громадянського становлення», що були високо поціновані на місцевому, регіональному та всеукраїнському рівнях, міжнародних виставках. Усі ці ініціативи було реалізовано та впроваджуються нині у повсякденному житті інноваційного закладу – Одеського НВК «Гімназія №7» під керівництвом директора, заслуженого працівника освіти України Світлани Василівни Мельник.

Система роботи гімназії №7 забезпечує формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. Навчальний заклад готовий поширювати власний досвід, активно продовжує шукати нові форми та методи навчання і виховання, розуміє, що не можна за короткий період часу змінити світогляд молоді, не змінивши суспільство. Ось чому стрижнем усієї системи виховання в гімназії №7 є національна ідея, яка відіграє роль об'єднувального, консолідуючого фактора, спрямованого на формування життєвої позиції гімназиста, становлення його як особистості, громадянина своєї держави.

З 2015 року в гімназії №7 розпочато дослідно-експериментальну роботу всеукраїнського рівня за темою: «Громадянсько-патріотичне виховання суб'єктів громадянського суспільства України в умовах навчально-виховного комплексу» (наказ МОН України від 30.07.2015 №828 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Одеського навчально-виховного комплексу «Гімназія №7 – спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням англійської мови» Одеської міської ради Одеської області»).

Наша основна мета – консолідація всіх учасників навчально-виховного процесу на засадах українського загальнонаціонального патріотизму, що пов'язано з:

– формуванням свідомого громадянина, тобто людини, якій притаманні особистісні якості й риси характеру, світогляд і спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на становлення й саморозвиток як активного, самостійного й відповідального суб'єкта громадянського суспільства в державі Україна;

– розвитком життєвих компетентностей особистості, що забезпечать її активну громадянську позицію у суспільстві, здатність відповідально реалізувати свої права та обов'язки, налагоджувати

соціальне партнерство у розв'язанні суспільних проблем, відстоювати громадянську позицію, високі моральні якості та духовні запити, виступити на захист територіальної цілісності та незалежності України.

Основні завдання експерименту:

- розвиток політичної та правової культури засобами громадянської освіти і виховання, що забезпечує знання про політичні системи і владу на всіх рівнях суспільного життя, про закони та законодавчі системи;

- формування навичок взаємодії у суспільстві, толерантного ставлення до оточуючих;

- виховання здорового способу життя, екологічної свідомості, дбайливого ставлення до природи;

- формування позитивного образу України, розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях суспільно-політичного життя держави й громадянського суспільства; вміння знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми;

- розвиток здібностей до аналізу зовнішньої та внутрішньополітичної обстановки, вміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі та світі, свою роль і місце в цих подіях, а також у підтриманні належної обороноздатності країни;

- підвищення престижу військової служби, військова професійна орієнтація молоді; формування і розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту Української держави і служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях;

- формування суспільної активності і професійної компетентності особистості на основі соціальних умінь: готовність до участі у процесах державотворення, здатність до співжиття та співпраці у громадянському суспільстві, готовність взяти на себе відповідальність за розв'язання проблем життя місцевої громади й держави загалом;

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та можливостей;

- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу; формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини; відновлення та вшанування національної пам'яті;

- формування мовної культури, опанування та вживання української мови як духовного коду нації; підняття престижу української мови в дитячому і молодіжному середовищі; забезпечення україномовного освітнього простору;

- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку;

турбота про молодших та людей з особливими потребами;

- виховання дисциплінованості, сумлінності та чесності, поваги до Конституції України, законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;

- створення необхідних умов для виявлення потенційних лідерів, організаторів та ефективного розвитку учнівського самоврядування.

Учасниками проекту є: діти-дошкільнята як потенційні учні гімназії; учні 1–11-х класів; педагогічний колектив гімназії; сім'ї учнів; діти і співробітники освітніх та громадських інститутів; жителі мікрорайону; державні заклади та широка педагогічна громадськість Одеси та Одеської області. Усі суб'єкти експериментального процесу були орієнтовані на зміни в національно-патріотичному вихованні.

Переосмислення цінностей у вихованні молодого покоління шляхом участі в експерименті всеукраїнського рівня дало змогу педагогічному колективу усвідомити важливість формування в учнів громадянської свідомості, загальнолюдських цінностей, критичного мислення. Без цього – не відродити політичної української еліти, патріотизму.

Найкращими авторитетами з національно-патріотичного виховання для учнів є ті, хто по-справжньому любить свою Батьківщину, вміє її боронити – учасники АТО – військовослужбовці 28 гвардійської механізованої та 79 аеромобільної бригад. Вони є прикладом мужності, відданості своїй справі. Під час Уроків Мужності гімназисти краще усвідомлюють патріотизм, адже споглядають за тими, хто неодноразово бачив смерть на власні очі, отже, вміє цінувати людське життя, любити свою землю.

Малюнки і листи учнів гімназії, за твердженням військових, мають неоціненне значення для зміцнення бойового духу, вони – ковток свіжого повітря для кожного бійця, який тривалий час перебуває далеко від рідного дому і своєї родини.

Усі проекти, спрямовані на допомогу військовим, реалізовувалися за активної участі дітей, батьків, педагогів гімназії. Спільними зусиллями всіх учасників навчально-виховного процесу гімназії для потреб армії було придбано необхідні речі, пристрої, обладнання, медикаменти. Гімназисти збирають і приносять до Одеського військового госпіталю засоби гігієни, речі першої необхідності, солодощі, дитячі малюнки і, звичайно, листи підтримки; за допомогою волонтерів та військових 28 механізованої бригади надають посильну допомогу школам, дитячим садочкам, мирним мешканцям Сходу України.

Нині, у такий непростий для України, нашого майбутнього, час важливо не згубити прагнення до об'єднання, співпраці, підтримки, бути поруч, разом і навчати цього наших дітей. Таку тісну співпрацю налагоджено з Військово-морським лицеем, волонтерами, військовими частинами Одещини, Асоціацією керівників закладів освіти «Відроджені гімназії України».

Значний виховний потенціал та зацікавленість у гімназистів мають всеукраїнські та міжнародні телемови з однолітками. Вони дають змогу, нехай і віртуально, познайомитися один з одним, об'єднати зусилля для реалізації цікавих і корисних проектів на благо України.

Не менш важливу роль у національно-патріотичному вихованні учнів відіграють гімназійні музеї: Бойової Слави «Цих днів не згасне слава», народного побуту, військово-патріотичний комплекс «Захист Вітчизни». Музеї поповнюються експонатами, які передають із зони АТО військові – випускники гімназії №7; оформлено стенд, присвячений збройному конфлікту на Сході України. У музеях працює група екскурсиводів – учнів 9–11-х класів – під керівництвом учителів історії.

Функціонує Рота Почесної Варти гімназії, яка здійснює церемонію внесення прапорів на лінійках, виховних заходах, під час зустрічі гостей.

Запроваджено проведення авторської традиційної загальногімназійної патріотичної гри «СКОБ», яка відбувається 14 жовтня, 10 квітня та 10 травня, починаючи з 2012 року. Змагання складаються з різних етапів: конкурс патріотичної пісні та стройової підготовки, заходи «Смуга перешкод», «Цивільний Захист», «Фізична підготовка», «Тир», «Зброярня», «Перша допомога», конкурс історичних знань. Гра відбувається за участі вихованців Військово-морського лицю, учасників АТО, військовослужбовців в/ч Одещини.

Свій досвід із національно-патріотичного і громадянського виховання колектив гімназії поширює серед освітян міста, України шляхом проведення семінарів-практикумів, майстер-класів, участі у всеукраїнському конкурсі планів-конспектів Уроку миротворчості «Учителі змін» для вчителів освітніх закладів Донецької, Луганської, Одеської, Херсонської, Запорізької областей, у міжнародних виставках «Сучасні заклади освіти» та форумах «Інноватика в сучасній освіті».

Репрезентований досвід був високо оцінений експертною комісією міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2016». Одеську гімназію №7 нагороджено Дипломом та Золотою медаллю, відзначено Почесним званням «Лідер сучасної освіти» за впровадження інновацій в освітню практику та презентацію науково-освітніх досягнень на Фестивалі експериментальних навчальних закладів.

Отже, виховання справжніх патріотів залежить від громадянської позиції самих педагогів, а виховання патріотизму має стати пріоритетним у діяльності освітнього закладу.

Література

1. *Концепція* національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczepczija.doc
2. *Бех І.Д.* Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна.

- [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.sed-school4.lg.ua/.../Programa_patriotichnogo_vuhovannya...
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – Кн. 1. – Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.; Кн. 2. – Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
 4. Державний стандарт базової і середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011р. №1392) // Міністерство освіти і науки України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
 5. Кобернік С. Концепція змісту освіти для європейського виміру України / С.Кобернік, Н.Кузьміна, О.Овчарук, Л.Паращенко, Ф.Степанов, І.Тараненко // Інформаційний бюлетень Проекту Міжнародного фонду «Відродження», «Навчальний курс «Європейські студії для шкіл». – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/581/>
 6. Мельник С.В. «Гімназія №7» – Школа майбутнього / С.В. Мельник, М.О. Федорець, Т.С. Мацкевич, О.О. Тихевич, О.А. Сордія // Інноваційні моделі навчальних закладів Одещини: Науково-методичний збірник Одеського обласного інституту удосконалення вчителів. – Одеса, 2010.

контексті дослідно-експериментальної роботи гімназії.

Ключові слова: формування громадянсько-патріотичних цінностей, патріотизм, громадянська компетентність, критерії патріотизму, завдання експерименту, дослідно-експериментальна робота.

Світлана МЕЛЬНИК, Елена САБЛУКОВА, Любовь ГОВОРОВА, Валентина ОБODOVСКАЯ

Формирование гражданско-патриотических ценностей гимназистов в контексте опытно-экспериментальной работы учебного заведения

В статье раскрыта сущность важной педагогической проблемы, актуальной для современного украинского государства, – формирование человека-гражданина как члена демократического общества. Предложены формы и методы работы в рамках компетентностного подхода по гражданско-патриотическому воспитанию в контексте опытно-экспериментальной работы гимназии.

Ключевые слова: формирование гражданско-патриотических ценностей, патриотизм, гражданская компетентность, критерии патриотизма, задачи эксперимента, опытно-экспериментальная работа.

Svitlana MELNYK, Olena SABLUKOVA, Lubov GOVOROVA, Valentyna OBODOVSKA

Formation of civic and patriotic values of the pupils in the context of the experimental school work

The article reveals the essence of important educational issues relevant to the modern Ukrainian state – the formation of the citizen as a member of a democratic society. There are forms and methods of work within the competence approach of civic and patriotic education in the context of the experimental research of the gymnasium.

Keywords: formation of civic and patriotic values, patriotism and civic competence, patriotism criteria, experiment objectives, experimental work.

Анонси

Світлана МЕЛЬНИК, Олена САБЛУКОВА, Любовь ГОВОРОВА, Валентина ОБODOVСЬКА

Формування громадянсько-патріотичних цінностей гімназистів у контексті дослідно-експериментальної роботи навчального закладу

У статті розкрито сутність важливої педагогічної проблеми, актуальної для сучасної української держави, – формування людини-громадянина як члена демократичного суспільства. Запропоновано форми та методи роботи в рамках компетентнісного підходу з громадянсько-патріотичного виховання у